

H.N. Begiç¹, C. Öz²

¹ Doç. Dr., İzmir Demokrasi Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Çankırı, Türkiye
(e-mail: begicnurgul@gmail.com)

² Öğr. Gör., Çankırı Karatekin Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Çankırı, Türkiye (e-mail: cerenozdemir353@gmail.com)

Deve Yününün Giyim Kuşam Alanında Kullanımı*

Özet

Türklerin tarihi geçmişlerinde var olan konar-göçer yaşam biçimi kültürel zenginliklerinin önemli bir parçasını oluşturur. Bu hareketli yaşam biçiminde deve önemli bir yere sahip olmuştur. Yerleşik düzene geçiş, sanayi ve teknoloji alanındaki gelişmeler ve motorlu araçların ulaşımında kullanılmaya başlaması ile devenin önemli bir işlevi sona ermiştir. Günümüzde az sayıda da olsa devenin üretimi ağırlıklı olarak kültürel bir değer olan deve güreşi etkinlikleri sayesinde sürdürülmektedir. Bunun dışında devenin et ve sütünden de yararlanılmaktadır. Bunların yanı sıra yününün de değerlendirilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada; doğal liflerden biri olan deve yünü ve farklı lifler bir araya getirilerek keçeleştirme, dokuma ve örme gibi deneysel örnekler ortaya çıkaran atölye çalışmalarından ve atölye çalışmalarının bir devamı olarak "Maya" teması üzerinden günümüz koşullarına uygun ürün arayışları ve yeni üretimler üzerine yapılan çalışmalardan örnekler sunulacaktır.

Anahtar kelimeler: Yörük kültürü, deve, deve yünü, keçe, dokuma.

H.N. Begiç¹, C. Öz²

¹ Doç. Dr., Democracy İzmir University Faculty of Fine Arts, Çankırı, Turkey
(e-mail: begicnurgul@gmail.com)

² Öğr. Gör., Çankırı Karatekin University Faculty of Fine Arts, Çankırı, Turkey (e-mail: cerenozdemir353@gmail.com)

The Use of Camel Wool in the Production of Clothing

Abstract

Migrant settler life style in Turkish historical background constitutes an important part of their cultural richness. Camel had an important place in this mobile life style. This important function of camel is terminated with sedentism, developments in industry and technology, and usage of motor vehicles for transportation. Although it is limited, camel raising is sustained mainly due to camel wrestling events which is a cultural value. Apart from that meat and milk of camels are also used. In addition to this, it is showed up that camel wool should be utilized. In this paper, a collection of atelier studies that result in experimental samples such as felting, weaving and knitting by gathering camel wool and different fibers and studies on product quests compatible with today's circumstances and new productions with "Maya" theme as a continuation of atelier are studied.

Keywords: Yorouk culture, camel wool, felt, weaving

* 3.Uluslararası Selçuk-Efes Devecilik kültürü ve Deve Güreşleri sempozyumunda sunulmuştur. Bu makale bildirinin yeniden düzenlenmiş ve genişletilmiş halidir.

1.GİRİŞ

Toplumların yaşam biçimleri kültürel birikimlerine yansıyan önemli unsurların başında gelmektedir. Geçmişte alet-edevat kullanımının teknoloji ile birleşmemiş olması insanların doğayla ve çevresinde yaşayan canlılardan yararlanarak ihtiyaçlarına çözüm bulmalarına vesile olmuştur. Buna bağlı olarak insanlar kendi yaşamlarını sürdürecekleri yerleşim yeri arayışları sırasında hareketli yaşam sürdüren topluluklarda bir yerden bir yere giderken çevresindeki hayvanları ulaşım aracı olarak kullanmışlardır. Türkler tarihsel süreçte yaşadıkları coğrafyanın gerektirdiği şartlara uygun yaşam biçimlerini seçmişlerdir. Bu bağlamda yaşadıkları konar-göçer düzenin getirdiği hareketli yaşam biçimi ulaşım araçları oldukça önemli bir yere sahiptir. Yalpak ve kışlak arasında hayvanların beslenmesine dayanan yer değiştirmede eşyaların taşınması için deve önemli bir nakliye aracıdır. Türk toplumunda devenin önemi bu noktada ortaya çıkmaktadır.

Deve, tabiat şartlarına dayanıklılığı ile bilinen bir hayvandır. Ayrıca bedensel yapısı nedeniyle bütün hava koşullarına uyum sağlayabilmekte, hörgüçlerinde su biriktirebilme özelliği ile de susuzluğa diğer hayvanlara göre daha fazla dayanabilmektedir. Yük taşımaya müsait güçlü yapısı ile göç kültürüne oldukça uygundur. Araplar deveye uzun çöl yolculuğuna dayanmalarından ötürü ‘‘Sefinetü’l-berr’’, ‘Sefinetü’s-sahrâ’ adını verirler [1, s. 207]. Develer yalnızca yük taşımacılığında ve ulaşımında kullanılmamış ayrıca etinden, sütünden ve yününden de yararlanılmıştır.

Deve yünü diğer hayvanların yünü gibi konar-göçer yaşamda insanların ihtiyaçlarını karşılamıştır. Örneğin konar-göçer yaşamı benimseyen Sarıkeçili yörükleri; deve yününden yapılan yorganların daha geç tutuştuğunu fark ederek kaldıkları çadırların içinde yangın çıkması ve yorganların tutuşması ihtimaline karşı deve yününden yorganlar kullanmaktadır. Ayrıca yine Sarıkeçililer deve yününü ısıtıcı özelliği sebebiyle bele, ağrıyan bölgelere, başa, boyuna sarar, nazara karşı koruduğuna inandıkları için küçük bebeklerin arkasına bir parça deve tüyü takar, giysi çuvallarına bağlarlar [1, s. 209]. Buna ilave olarak Urfa Birecik’te keçeci Halil Akyavuz "Atölyeye getirilen yünlerin içinde deve yünleri de bulunurdu. Ben bu yünleri ayırırdım. Keçe yaptırmaya gelen köylüler bu yünleri satın alır küçük çocuklara yastık yapar ve bu deve yününden yapılan yastıkların korkuya iyi geldiğine inanırlardı" ifadesini kullanmıştır (K1). Develer; uzun ömür sürmesi ve güçlü yapısından dolayı sahiplerinin yaşamlarında önemli bir yere sahiptir. Deve sahipleri develerine duygusal anlamlar da yüklemişlerdir. Mitolojide, birtakım batıl

inançlarda, bazı masalarda devenin karşımıza çıkması bu duygusal bağ ile açıklanabilir.

Günümüzde de deve; işlevsel anlamda aktif olarak kullanılmasa da toplumda özel bir yere sahiptir ve deve güreşleri, develere havut giydirme törenleri gibi etkinliklerle kültürel anlamda yaşatılmaktadır.

Sanayi ve teknolojinin etkisiyle günümüzde giderek doğal yaşamdan uzaklaşmaktadır. Bu yapaylığın sağlığını ve çevremizi olumsuz yönde etkilediği ortaya çıktığından beri insanların doğal olana doğru yönelimi söz konusudur. Develerin günümüzde kültürel birer simge olmasının yanında işlevsellik anlamında özellikle deve yününün kullanılabilirliği artırılmalıdır. Bu çalışmada kullanılan deve yünleri İzmir Selçuk yöresinden temin edilmiştir. Temin edilen yünlerin hayvanın hangi bölgesinden alındığı tespit edilememiştir. Gelen yünler süme makinasından geçirilerek *tops* haline getirilmiştir. Bu yünlerin bir kısmı keçe yapmak üzere ayrılmış diğer kısmı ise eğrilerek iplik haline getirilmiştir. Yünlerde boyama işlemi yapılmamış ve doğal rengiyle kullanılmıştır. Keçe yapımında deve yünü, Avustralya merinosu, bambu lifi, yerli koyun yünü olan bitkisel ve hayvansal lifler ile ipekli kumaşlar kullanılmıştır.

Deneysel çalışma yaklaşık bir yıl devam etmiştir. Keçeleştirme aşamasında zorluklar ile karşılaşmıştır. Keçeleştirme işlemi deve yünü ile koyun yününden daha uzun sürmüştür. Eğrilmiş olan yünleri tek kat olarak kullanma arzusundan dolayı hızlı bükülmeler oluşmuştur. Lifi yumuşak değildir. Dantel, örgü ve oyalar için *şiş*, *tığ*, *firkete* ve *iğne* kullanılmıştır. Yapımında ipin sert ve çabuk bükülmesi nedeniyle zorluklarla karşılaşmıştır. Bilgisayar destekli dokuma tezgahında çözgü ipi pamuk, atkı ipi olarak deve yününden eğrilmiş iplik kullanılmıştır.

1.KÜLTÜRÜMÜZDE DEVE

Türklerin konar-göçer yaşam tarzında develer önemli yer tutmuşlardır. *Divanü Lûgat'it Türk'te* deve sözünün farklı fonetik biçimleriyle karşılaşılmaktadır. Kaşgarlı Mahmud eserinde, Oğuzlar ve onlara yakın olanların bu sözü *devey*, Türklerin ise *tewey* biçiminde söylediklerini belirtmektedir [2, I: s. 31]. *Divanü Lûgat'it Türk'te* *tewey* ve *devey* biçimleri yanında sözün *deve*, *teve*, *tevey*, *tewi* gibi fonetik biçimlerine de rastlanmaktadır [2, IV: s. 165-166; s. 608-609]. Türk adının ilk defa geçtiği yine Türk tarihi ve yaşayışı hakkında bilgi vermesi açısından büyük önemi olan Orhun Abideleri'nde de deve için *tebi* kelimesinin kullanıldığı ve o zamanda da devenin Türklerin yaşayışında rol sahibi

olduğu görülmektedir [3, s. 115]. Bazı bölgelerde erkek deveye *buğra* veya *buğur* denilmektedir. Kâşgarlı Mahmud, Buğra Han'ın adının buradan geldiğini belirtir. Dede Korkut Kitabı'nda pek çok hikayede deve karşımıza çıkmaktadır. Bayındır Han'ın bir boğası bir de buğrası varmış [4, s. 4]. Yine kitapta kara deve, kızıl deve ve Bânû Çiçek için Bamsı Beyrek'ten istenen mallar arasında "bin maya görmemiş buğra" ifadeleri yer alır [4, s. 85-86; s. 96-97]. Semerkand'ın kültürel mirasının oluşmasında geçmişte Türkler'in de büyük payı bulunmaktadır [5, s. 308]. Semerkand'daki Afrasiyab duvar resimleri incelendiğinde; Afrasiyab'ın güney duvarında deve sürücülerinin tasvir edildiği görülmektedir.

Resim 1: Güney Duvarı, Afrasiyab (<http://www.orientarch.uni-halle.de/ca/afra/text/sleftcop.htm>)

Develer göç kültürünün en önemli sembollerindendir. 1375 yılında Abraham Cresques'in çizimlerini yaptığı *Katalan Atlası*'nda Çin'e giden bir kervan develer üzerinde resmedilmiştir. Bu çizim sayesinde geçmişte de göç kültürünü, kervanları görsel olarak anlatmak için kullanılan en temel unsurun develer olduğu sonucu çıkmaktadır.

Resim 2: Katalan Atlası [5, s. 93]

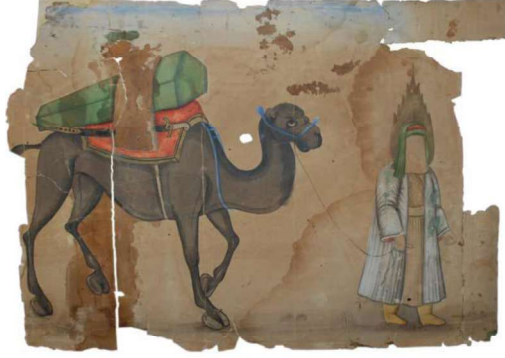
Sanat eserlerinde yaşayışın etkisi ile hayvan figürleri geçmişten beri kullanılmaktadır. En eski mağara resimlerinde dahi hayvanlara örnekler verilebilir. Türk sanatında kullanılan hayvan figürleri incelendiğinde, özellikle de minyatür sanatında develerin oldukça fazla kullanıldığı görülmektedir [6, s. 1]. Buna sebep olarak hayatın yanbaşıında olan bu hayvanların sanatsal ve işlevsel olarak çizilmiş ve yazılmış olduğu gösterilebilir.

Resim 3: Uygur Minyatürü [7, s. 20]

İslam Tarihi bağlamında da devenin çeşitli rivayetlerde varlığı dikkat çekmektedir. Gençliğinde ticaret kervanlarını yönetmekle meşgul olan Hz. Muhammed (s.a.v.) askeri seferler başta olmak üzere hac esnasında da develerden yararlanmışır. İslam dininin yaygınlaşmasında en önemli mekanlardan biri olan Mescid-i Nebevi'yi, Kasva isimli devesinin çöktüğü yere yaptırmıştır. Bir rivayete göre; Hz. Ömer'in Irak bölgesinde kurulacak ordu merkezinin yerini saptamak için vali Sa'd b. Ebi Vakkas'a yolladığı mektupta devenin rahat edeceği bir mekanın tercih edilmesi develere verilen öneme bir örnektir [8]. Alevi Bektaşî kültüründe Hz. Ali'nin kendi cenazesini taşıyan devenin yularını çektiği tasvir edilen birçok levha bulunmaktadır. Buna göre Hz. Ali kendi katline dair kehanette bulunmuş, ölümünden sonra yüzü örtülü bir devecinin geleceğini bildirmiş, oğullarına tabutunun deveciye teslim edilmesi talimatını vermiştir. Rivayete göre söyledikleri gerçekleşmiş, deveci gelip tabutu devesine yüklemiş ve cenazeyi alıp götürürken oğulları deveciden yüzünü göstermesini kendisinden dilemişler, o da nikabını kaldırıncı Hz. Ali'nin kendisi

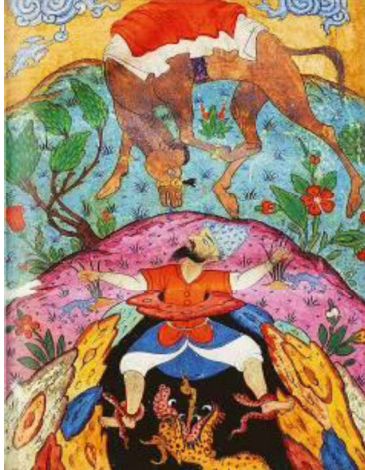
olduğunu görmüşlerdir. Yani hem tabutun içinde yatan, hem de deveyi güden Hz. Ali'dir [9, s. 8].

Resim 4: Kökeni meçhul bir “Hz. Ali ve Devesi” levhası [9, s. 28].

Türk Mitolojisinde deve imgesi incelenecek olursa; Alpamış Destanı'nda destan kahramanının ak deve sütü emerek büyüme motifi örnek verilebilir. Özbek-Türk mitolojisindeki çift hörgüçlü deve tipi; kuvvet, uğur, mutluluk, iktidar ve devleti simgeler. İnsanları belâdan ve kazadan koruyan uğurlu bir güç simgesi de olan bu imgenin; atalar ruhunun hayvan kılığındaki temsilcisi olduğu da kabul edilir ve kutsaldır [10, s. 9-10]. Şaman mitolojisinde deve, büyüsel koruyucu hayvan sayılır [10, s. 9].

Kelile ve Dimne adı verilen ve Beydaba tarafından kaleme alınan fabl tarzındaki öykülerden biri çılgın bir deveden kaçan adamın kuyuya düşmesi ile başlamaktadır [11, s. 39]. *Falname*'de bu hikaye ile ilgili bir minyatür bulunmaktadır [11, s. 41].

Resim 6: Kızgın Deveden Kaçan Adam minyatürü [11, s. 41]

Resim 7: Kızgın Deveden Kaçan Adam [7, s. 20]

Türk mitolojisinde de deve alp simgesi ya da ongunur. Özellikle buğra denilen erkek develer kahramanlar tarafından töz olarak kabul edilmektedir [12, s. 169].

Deveden günlük hayatında çok istifade eden toplumlarda deve oldukça değerlidir ve günlük hayatlarında bir takım davranışlarına anlamlar yüklenilmektedir. Örneğin yörükler göre en güvenilir hava raporunu develer sunar. Deve, her zamanki oturuş biçiminden farklı olarak, yokuşa doğru oturmuşsa o gün 'kış var' denir. Eğer göç edilecek günlerden biriye yağışa ve soğuğa karşı temkinli olunması, gidilecek konalgada çadırın güvenli bir yere kurulması gerekir. Bu sebeple göçe çıkmadan önce develerin kontrol edilmesi büyük önem taşır [1, s. 100].

Tarihsel süreç içerisinde develerin, insan yaşamındaki işlevselliklerinin yanında manevi dünyalarındaki değerinin bir yansıması olarak sanatın her alanına konu oldukları görülür. Gelişen ve değişen yaşam biçimlerinde develer işlevselliklerini kaybetse de manevi yönden değerlerini halen korumaktadırlar.

2. DEVE YÜNÜ

Deve yünü, deveden elde edilen liflere verilen isimdir. Yük ve binek hayvanı olarak kullanılan develerin alt ince liflerinden ince kumaşların yapılabileceği ilk olarak İngiliz ordu subaylarından Thomas Hutton tarafından fark edilmiştir [13, s. 38]. Deveden elde edilen yünler, deve tüyü olarak da literatürde yer almaktadır. Yün kalitesi develerin yetiştiği bölge ve cinslerine göre de farklılık göstermektedir.

Devenin yün örtüsü birbirinden farklı kalitede iki değişik liften oluşur. Bunlar yaklaşık 100 mm. uzunluğundaki alt ince lifler ile kaba, kalın ve koyu renkli 50-70 mm uzunluğundaki üst kıllardır. Üst kaba kıllar eğilmeye uygun olmayan liflerdir. Alt ince lifler ise oldukça ince, fazla kıvrımlı ve sağlam pulcukludurlar. Develer her ilkbaharda yünlerini dökerler [14, s. 222]. Bu nedenle deve yünü elde edilmesi için devenin yünlerinin bir kısmı mevsimi geldiğinde kendiliğinden dökülürken; bir kısmı da kırpılır.

Horzumlu'ya göre; "Ekmek yaparken yere serdikleri itekler deve yününden yapılır ve deve de un da yörükler için kutsal olduğundan iteğe basılmamasına özen gösterilir. Deve yününden yorganlar ve yastıklar kullanılır. Yayıdığı ısı sebebiyle soğuk yayla havalarıyla baş edebilmenin en güzel yolu deve tüyü yorganlardır. Dikkat edilmesi gereken nokta ise deve tüyünün belden aşağı alınmaması, yorgan ve yastıkların üzerine

oturulmamasıdır. Yörükler için bu büyük bir saygısızlık olarak yorumlanır" [1, s. 164]. Konar göçer olarak yaşamlarını sürdüren yörükler deveye ayrı bir anlam yüklemişlerdir. Deve onlar için kutsal bir simgedir.

İzmir Selçuk civarında sahada yapılan mülakatlarda deve yününden eskiden yorgan yastık yaptıklarını şimdilerde ise gençlerin itibar etmediklerini belirtmişlerdir. İklimi sert ve soğuk bölgelerde yaşayan develerin yünlerinde kaba kıl oranı düşük, buna karşılık ince liflerin oranı yüksek olur. Bir devenin kıl örtüsü vücudun değişik bölgelerine göre aynı kalitede olmaz. Genellikle boğaz, sırt, hörgüç ve kalça bölgelerindeki lifler daha uzun ve daha sık olurlar. En iyi deve yünü henüz yük taşımamış genç hayvanlarda bulunur [15, s. 263].

Devenin kıl örtüsü karışık liflerden oluştuğu için tekstil endüstrisinde kullanılacak ince liflerin kaba kıllardan ayırt edilmesi gerekir. Bu kolay bir iş değildir. İnce ve kaba kılları birbirinden el ve gözle ayırmak en iyi sonuç vermekle beraber, çok kez bu ayırma işi taramak suretiyle de yapılır. Ancak taramakla ince lifleri kaba kıllardan tamamıyla ayırma olanağı yoktur. Maksada göre değişik randımanlı ince lif alınabilir. Geri kalan karışık lifler kaba ve ince kıl oranına göre daha kaba mamüllerin yapılmasında kullanılır [15, s. 263]. Yörük kültüründe deve yünü çuval, heybe, kolon ve çorap yapımında kullanılmıştır. Rengi ise deve tüyü olarak literatüre girmiştir.

Resim 8: Farklı renkteki deve lifleri [13, s. 38].

Deve yününün rengi çeşitli bölgelere göre değişir. Renkleri taba, açık kahverengi, sarı ve kızılımsıdır. Açık kahverengi kumaşların çoğu deve tüyü rengi olarak adlandırılır. Bu rengin ağartılması mümkün olmadığından kendi renginde kullanılır [16, s. 49]. Deve yünü, keçe yapımında özellikle de Selçuklular döneminde Mevlevi dervişlerine has bir sembol olan sikkelerin yapımında kullanılmıştır. Sikke; “damga”, “alامت”, “kaide”, “namus” ve “kanun” anlamına gelen, sivri, konik, yüksekçe, sadece

Mevlevilere has başa giyilen külahdır. Sikke eskiden sadece deve yününden imal edilirken, günümüzde bu malzemenin zor bulunması sebebi ile oğlak tiftiğinden ve kuzu yününden yapılmaktadır [17, s. 35–36].

Geçmişten Günümüze Konya Keçeciliği adlı eserin “Tahta Tepen Dervişler” başlıklı bölümünde meşhur Hırka-i Saadet’in de deve yününden yapıldığından bahsedilmektedir [17, s. 119].

Deve yünü, deve yetiştiricileri tarafından halı, battaniye ve eğer kuşakları gibi eşyaların yapımında kullanılmaktadır. Daha önce deve sütüne benzer şekilde, yün satışı için de belirli kültürel kısıtlamalar uygulanmaktaydı. Deve yünü, düşük yün verimleri ve kısa elyaf nedeniyle ticari olarak kullanmak için sınırlı bir potansiyele sahiptir [18, s. 11].

Deve yünü, hafif ve ısı yalıtımı açısından iyi kalitede bir hammaddedir. Bu sebeple, soğuktan korunmak için kullanılan tekstil ürünlerinin ağır olmaması sağlanabilir. Fakat bu hammadde, günümüzde az bulunması ve yüksek maliyetinden dolayı yaygın olarak kullanılmamaktadır.

Bu yünün kullanıldığı tekstil ürünleri ise maliyeti düşürebilmek için farklı malzemelerle karıştırılarak üretilmektedir.

Deve yünü, ısı yalıtımı özelliğinden dolayı tekstil ürünlerinin geliştirilmesinde kullanılmaktadır. Astronotlar için geliştirilen bazı teknolojiler kullanılarak deve yününden yastık ve yorgan imal edilmektedir. Bu ürünler, aşırı sıcaklarda yüksek nem oranının oluşturduğu rahatsızlığı gidermek için, vücut ısısını dengeleyip terlemeyi önleyerek, sıcaklık yüzünden uyku sorunu yaşayanlara çözüm sağlamak amacıyla üretilmiştir. Fakat hem deve yünü, hem de kullanılan teknolojik malzemelerin maliyetinin yüksek olması sebebiyle bu ürünler de pahalıdır.

Resim 9: Atölye Çalışmaları Sırasında Kullanılan Farklı İp Örnekleri

3. DEVE YÜNÜNDE YENİ ÜRETİM ARAYIŞLARI

Bu çalışma kapsamında deve yünü çeşitli deneysel çalışmalara konu edilerek farklı lifler ile birleştirilmiştir. Deve yünü ile keçeleştirme, örme, dokuma gibi deneysel çalışmalar yapılmıştır.

Deneysel çalışmalara tabi tutulan deve yünlerinden "Maya" teması altında günümüz moda anlayışına uygun ürün arayışları çerçevesinde bir koleksiyon hazırlanmıştır. Bereket ve dişi deveden yola çıkarak yalnızca kadın, devenin zor hava koşullarına karşı koyabilmesinden ve güçlü duruşundan ötürü de dış giyim için tasarımlar yapılmıştır. "Maya" kelimesi Güncel Türkçe Sözlük'te dişi deve anlamına gelmekle birlikte, hem öz hem de mayalanmaktan ötürü bereket anlamlarına da gelmektedir [19].

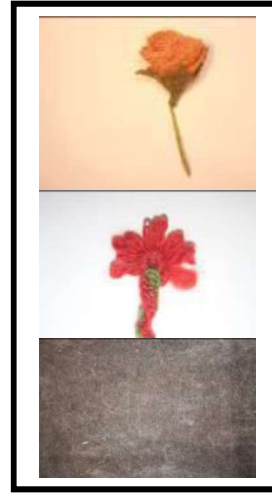
3.1. Tasarım 1

Giysi tasarımında ana malzeme olarak deve yünü tepme keçe tekniği kullanılarak keçeleştirilmiştir. Deneysel atölye çalışmalarının sonucunda elde eğrilmiş kuzu yününden tığ ile çiçek motifleri örülmüştür. Bu çiçek motifleri tasarımın kol uçlarına, sol ön cebe ve boyunda bulunan şerit kısmına tamamen yerleştirilmiştir. Tasarımda hareketlilik bu şekilde dengelenmiştir.

Develerin süslemeleri halkın geleneksel el sanatları hakkında bilgi vermektedir. Oldukça fazla süslenen develer görkemli bir görünüme sahip olurlar. Bu tasarımda da özellikle geleneksel el sanatlarından örnekler yoğun bir şekilde kullanılarak deve süslemelerine gönderme yapılmıştır. Kadınsı bir görünüş elde etmek amacı ile de çiçek motifleri tercih edilmiştir.

Resim 10: Tasarım 1

Resim 11: Tasarım 1'de kullanılan keçe ve oyalar

3.2. Tasarım 2

Giysi tasarımında ana malzeme olarak tepme keçe yöntemi ile oluşturulan deve yünü kullanılmıştır. Deneysel atölye çalışmaları kapsamında farklı yünler ve deve yününün birlikte kullanılması sonucu oluşturulan bir takım farklı yüzeyler omuz ve yaka olarak roba kısmında kullanılmıştır. Yine tepme keçe yöntemiyle deve yününden oluşturulan yüzeyler iç kol ve sağ ön cep olarak tasarlanmıştır. Sağ ön cepte kullanılan helezonik yüzey tasarımı kadının ve dişi deve "Maya" nın doğurganlığını ve sonsuz yaşam döngüsünü vurgulamak amacı ile tercih edilmiştir.

Resim 12: Tasarım 2

Resim 13: Tasarım 2'de kullanılan keçe yüzeyler

3.3. Tasarım 3

Tasarımda deve yünü ve koyun yünü birlikte kullanılarak tepme keçe yöntemi ile oluşturulan keçe ve yalnızca deve yünü kullanılarak oluşturulan keçe kullanılmıştır. Deneysel çalışmalar sonucu oluşturulan bu iki farklı yüzey tasarımı dengeli olacak şekilde yerleştirilmiştir. Tasarımın iç kısmına deve yününden elde edilen keçe biye olarak geçirilmiştir.

Tasarımda denge olgusu vurgulanmıştır. Bu denge doğal yaşam içerisinde gerek insan gerekse deve gibi hayvan topluluklarında kendiliğinden oluşmaktadır. Nasıl kadın ve erkek toplumun devamlılığı için ailede denge unsuruysa, bu durum deve topluluklarında dişi deve ve erkek deve arasında da geçerlidir.

Resim 14: Tasarım 3

Resim 15: Tasarım 3'de kullanılan keçe yüzeyler

3.4. Tasarım 4

Giysi tasarımında ana malzeme olarak koyun yünü ve deve yünü birlikte kullanılarak tepme keçe yöntemi kullanılmıştır. Deve yününün genellikle aynı renk tonlarında olması atölye çalışmaları esnasında yeni arayışlara yönelmesine neden olmuş ve renkli koyun yünü kullanılmak suretiyle renkli bir görünüm elde edilmiştir. Yine atölye çalışmaları kapsamında deve yününün elde eğrilmesi sonucu elde edilen ipliklerden örülen çiçek motifleri tasarımın kol üstüne ve gövdesine kalın bir şerit halinde yerleştirilmiştir. Sol kapamada bulunan cebi dengelemek ve tasarımı hareketlendirmek amacı ile sağ ön kapamada alt kısma keçeden yapılan yeşil renkli parça eklenmiştir.

Develer göç kültürünün önemli simgelerindedir. Bunun en büyük nedeni de develerin dayanıklılığı ve eşya taşımada sahip oldukları bedensel güçtür. Bu tasarımda kollardan şerit şeklinde geçirilen ve gövdeyi saran çiçekli motifler kadının ve develerin taşıdığı ağırlıklara bir atıfta bulunmaktadır. Gerek develerin gerekse kadınların omuzlarındaki yükler doğal hayat akışında yaşamın bir sonucu olarak var olmaktadır ve aslında yük değil hayatın gerekliliği gibi algılanmaktadır. Bu nedenle bu ağırlıklar tasarımda çiçekler ile ifade edilmiştir.

Resim 16: Tasarım 4

Resim 17: Tasarım 16'da kullanılan keçe ve motifler

3.5. Tasarım 5

Giysi tasarımında ana malzeme olarak tepme keçe yöntemi ile oluşturulan keçe kullanılmıştır. Deneysel çalışmalar kapsamında bilgisayarlı dokuma makinesinde atkı ipliği olarak elde eğrilen deve yünü kullanılarak hazırlanmıştır. Tasarımın dirsek üstüne kadar kollarında ve sağ ön

kapamada bel hattından aşağıya gelecek şekilde dokuma yerleştirilmiştir. Geri kalan kısımlarda ise deve yününden yapılan keçe ile tamamlanmıştır.

Tasarımda geleneksel motifler ve deve yününün klasik görünüşü modern bir etkiye kavuşturulmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda kültürel değerlerin ve deve yünü gibi kültürel öğelerin günümüzde kullanım alanı azalsa da farklı yorumlar ile canlılığını koruyacağı vurgulanmıştır. Silüet çiziminde Ege Bölgesi'ndeki efe kültürüne bir gönderme yapılmıştır.

Resim 18: Tasarım 5

Resim 19: Tasarım 5'de kullanılan keçe ve dokuma

3.6. Tasarım 6

Giysi tasarımında ana malzeme olarak tepme keçe yöntemi ile hazırlanan deve yünü kullanılmıştır. Atölye çalışmaları kapsamında elde eğrilen koyun yünü ile çeşitli tığ ve firkete oyları yapılmıştır. Bu çalışmada geleneksel oylarımızdan olan pullu firkete ve tığ oyasından yararlanılmıştır. Tığ oyları tasarımda sol üst cebe, sağ alt cebe ve kol

uçlarına sıra sıra olacak şekilde yerleştirilmiştir. Bu çalışmayla tasarıma boyut ve hareketlilik kazandırılmıştır.

Tasarımda deve süslemede kullanılan pul ve boncukların renkli görünümünden etkilenilmiştir. Süsleme geleneksel yöntemlere bağlı kalınarak ceplerde ve kollarda uygulanmıştır.

Resim 20: Tasarım 6

Resim 21: Tasarım 6'da kullanılan tığ işi ve keçeler

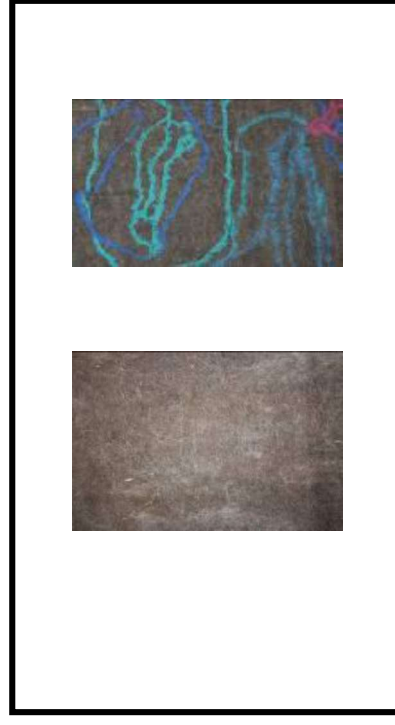
3.7. Tasarım 7

Giysi tasarımında ana malzeme olarak tepme keçe yöntemi ile oluşturulan deve yünü kullanılmıştır. Deve yününden elde edilen keçe üzerine koyun yününden yüzey tasarımları uygulanmıştır. Bu keçe tasarımları şerit şeklinde boyunda kullanılmıştır.

Develerin heybetli ve diğer hayvan türlerine göre farklı formlara sahip olmaları tasarımın çıkış noktasını oluşturmuştur. Tasarım formsuz ve bedensiz olarak tasarlanmıştır. Deve ile iç içe yaşayan toplumlarda deve yününün battaniye, çadır gibi genelde kapsayıcı ve koruyucu nitelikte kullanılması da tasarımın üste atılmış kapsayan bir panço görünümüne sahip olmasında etkilidir.

Resim 22: Tasarım 7

Resim 23: Tasarım 7'de kullanılan keçeler

3.8. Tasarım 8

Deneysel atölye çalışmalarında renkli koyun yünü miktarı artırılarak deve yünü ile birleştirilmiştir. Bu şekilde tepme keçe yöntemi uygulanmıştır. Giysinin ana bedeninde bu keçe kullanılmıştır. Deve yününden elde eğrilen iplerden tığ ile çiçek motifi yapılmıştır. Tasarımın kollarına bu çiçekler yoğun bir şekilde yerleştirilmiştir.

Deve yününün rengi ve kalitesi nedeniyle sahip olduğu klasik görünümün kısa ve renkli bir tasarım ile kırılması amaçlanmıştır. Daha genç bir görünüme sahip olan deve yününün kullanım olarak geniş kitlelere hitap edebileceği vurgulanmıştır. Develerin karakteristik bir forma sahip olmalarını sağlayan hörgüçleri tasarımın kollarındaki abartılı görünüşe ilham olmuştur.

Resim 24: Tasarım 8

Resim 25: Tasarım 8'de kullanılan keçe ve motifler

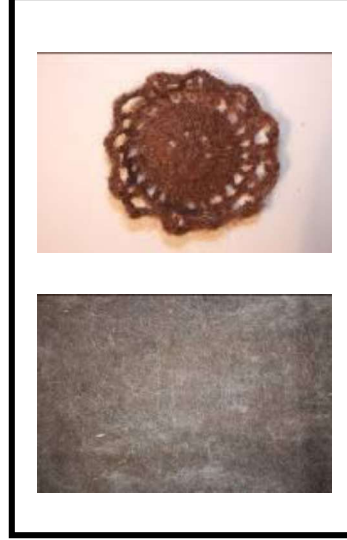
5.11. Tasarım 9

Giysi tasarımı bitkisel içerikli kumaş türleri deve yününden elde edilen keçe ile birlikte kullanılmıştır. Tasarımın sol ve sağ omuz detayında, ön bel hattında ve iç astar kısmında deve yününden yapılan keçe kullanılmıştır. Deve yününden elde edilerek elde edilen ipler tığ ile çiçek motifi yapılmıştır. Bu çiçek motifleri sol kapamada kısım kısım kullanılmıştır.

Tasarımda bitkisel içerikli kumaşlar ve deve yünü gibi hayvansal içerikli liflerin bir arada kullanılması ile doğadaki bitkiler ve hayvanlar arasındaki ekosistem vurgulanmıştır. Tıpkı develerin otçul bir canlı olmaları gibi doğada bulunan canlılar ekosistem içerisinde birbirlerine ihtiyaç duymaktadırlar ve bu doğanın adil düzenini oluşturmaktadır. Tasarımın ikiye bölünmesi ve genel olarak dengeli görünümü bu doğal dengeye bir gönderme niteliğindedir.

Resim 26: Tasarım 9

Resim 27: Tasarım 9'da kullanılan keçe ve motif

5.10. Tasarım 10

Giysi tasarımında ana malzeme olarak deve yününden hazırlanan tepme keçe kullanılmıştır. Kol uçlarında ve koldaki yamalarda koyun yünü ve deve yünü kullanılarak elde edilen keçe kullanılmıştır.

yünü özellikle yörük yaşamında ayağın altına alınmaması gereken değerli bir materyaldir. Türk kültüründe deve yününe duyulan saygı tasarımın esin kaynağı olmuştur. Tasarım özellikle üst beden olarak düşünülmüştür.

Resim 28: Tasarım 10

Resim 29: Tasarım 10'da kullanılan keçeler

SONUÇ

Türklerin tarihi geçmişinde benimsediği konar-göçer yaşam biçiminde deve önemli bir yere sahiptir. Eşyaların taşınmasında güçlü yapısıyla nakil aracı olarak kullanılmasının yanısıra etinden, sütünden ve yününden yararlanılmıştır. Yerleşik düzene geçiş, sanayi ve teknoloji alanındaki gelişmeler ve motorlu araçların ulaşımında kullanılmaya başlaması ile devenin önemli bir işlevi sona ermiştir. Günümüzde az sayıda da olsa devenin üretimi ağırlıklı olarak deve güreşi etkinliklerinde kullanılması yeterli değildir. Devenin bunların yanı sıra yününün de değerlendirilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Günümüzde organik yaşama duyulan ilgi doğal liflerin yeniden yaşama kazandırılmasını gerektirmiştir.

Bu amaçla deve yününden yeni üretim arayışlarına girilmiştir. Çalışmada, doğal liflerden biri olan deve yünü ve farklı lifler bir araya getirilerek keçeleştirme, dokuma ve örme gibi deneysel örnekler ortaya çıkaran atölye çalışmalarının devamında "Maya" teması üzerinden günümüz moda anlayışına uygun ürün arayışları ve yeni üretimler üzerine yapılan çalışmalar sonuçlandırılmıştır. Bu üretimler sonucu, hayvansal bir lif olan ve günümüzde kendisine kullanım alanı bulamayan deve yününün moda ve tekstil alanında kullanıma uygun ürünlerle işlevsellik alanının genişletilebileceği görülmüştür. Bu deneysel çalışmaların daha da ilerletilerek deve yününün moda ve tekstil sektöründe daha çok yer alması hedeflenmelidir.

KAYNAKÇA

1. Horzumlu, A. H., *Konup-Göçmek, Yerleşmek ve Yaşamak: Sarıkeçili'lerde Mekan ve Anlatı*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul. 2014.
2. Kaşgarlı Mahmud, *Divanü Lugat-it-Türk*, (5. Baskı), Çev. Besim Atalay, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. 2006.
3. Ergin, M., *Orhun Abideleri*, (1. Baskı), Ankara : Milli Eğitim Basımevi. 1970.
4. Ergin, M., *Dede Korkut Kitabı*, (8. Baskı), Ankara : Türk Dil Kurumu Yayınları. 2011.
5. Alyılmaz, C., "Eski Türk Şehirleri ve Semerkant", A.Ü. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 2002, 20, ss. 303-311.
6. Roux, J. P., *Cengiz Han ve Moğol İmparatorluğu*, (1. Baskı), Çev. Ali Berktaş, İstanbul : Yapı Kredi Yayınları. 2012.
7. Hergül, Ç., "*Türk Sanatında Deve ve Fil Figürleri*", Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü III. Genç Bilim Adamları Sempozyumu, Ankara. 2011.
8. İslam ve İhsan. (2015). *Bilinmeyen Yönleriyle "Deve"*, İslam ve İhsan web sitesinden 21.12.2017 tarihinde <http://www.islamveihsan.com/bilinmeyen-yonleriyle-deve.html> adresinden erişilmiştir.
9. Schick, I. J., Hz. Ali ve Devesi Levhaları, E. Gürsoy Naskali ve E. Demir (Ed.), *Deve Kitabı* içinde (ss.5-40). İstanbul: Kitabevi. 2014.

10. Oh, E., Jo'rayev, M., "Türk Kahramanlık Destanlarında Şaman Etkisi ve Kore Destan Geleneğinin Anlaşılması İçin Bir Giriş" *Milli Folklor Dergisi*, 2017, 29 (114), ss. 5-15.
11. And, M., *Minyatürlerle Osmanlı- İslam Mitologyası*, (1. Baskı), İstanbul : Yapı Kredi Yayınları. 2010.
12. Çoruhlu, Y., *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*, (4. Baskı), İstanbul: Kabalcı Yayınevi. 2017.
13. Mengüç, G. & Özdil, N. "Özel Hayvansal Lifler" *Tekstil Teknolojileri Elektronik Dergisi*, 2014, 2 (8), ss. 30-47.
14. Kaya, F., Yazıcıoğlu, Y., *Lif Teknolojisi*, Ankara: Seçkin Ofset. 1992.
15. Harmacıoğlu, M., *Lif Teknolojisi (Yün ve Deri Ürünü Diğer Lifler)*, İzmir: Ege Üniversitesi Matbaası. 1974.
16. MEB., *Tekstil Teknolojisi Doğal Lifler*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı. 2014.
17. Begiç, H.N., *Geçmişten Günümüze Konya Keçeciliği*, (1. Baskı), Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Yayınları. 2013.
18. Rollefson, I.K. "The Camel in Rajasthan: Agriculture Biodiversity under Threat", International Conference, Rajasthan/India. 2004.
19. TDK. TDK web sitesinden 10.12.2017 tarihinde <http://www.tdk.gov.tr/> adresinden erişildi. 2015.

KAYNAK KİŞİLER

K1: Halil Akyavuz: Keçe Ustası, 13.11.2017 tarihinde Urfa Birecik'te yapılan görüşme. Ses kayıtları H. Nurgül Begiç arşivindedir.

Андатпа

Түркілердің тарихында орын алып келген көшпелі өмір сүру салты олардың мәдени байлығының үлкен бөлігін құрайды. Бұл белсенді өмір салтында түйе жануарының алар орны ерекше. Алайда, халықтардың жаппай қоныстану үдерісі салдарынан, өндіріс пен технологияның дамуына және автокөлік құралдарының қолданысқа енгізілуіне байланысты түйе жануарының адам өміріндегі қажеттілігі азайды. Дегенмен бүгінгі күні түйе шаруашылығы қайта жандану үстінде. Оның еті мен сүтіне сұраныс көбейіп келеді. Сонымен бірге түйе жүнін пайдалану қажеттілігі де туындап отыр. Бұл мақалада табиғи талшықтардың бірі болып табылатын түйе жүнін пайдаға асыру жайы түрлі мысалдар арқылы сөз болады және «Майя» тақырыбының аясында қазіргі таңдағы сұраныстарға сәйкес өнімді дайындау және жаңа өндірістер туралы зерттеулер барысында жасалған жұмыстардың жиынтығы ұсынылады.

Кілт сөздер: түйе, киіз, тоқу, түйе жүні, Иөрүк мәдениеті.
(Бегич Х.Н., Өз Ж. Түйе жүнінің киім тігу саласында қолданылуы)

Аннотация

Кочевой образ жизни тюркских племен составляет большую часть их культурного наследия. Верблюды занимали особое место в этом активном образе жизни. Однако из-за перехода населения на оседлый образ жизни, развития производства и технологий, а также внедрения транспортных средств необходимость в верблюдах свелась к минимуму. Тем не менее сегодня верблюдоводство возрождается. Спрос на мясо и молоко этих животных растет. Также возникает необходимость применения верблюжьей шерсти. В данной статье речь идет об использовании верблюжьей шерсти, являющейся одним из натуральных волокон, и в рамках темы «Майя» представлен комплекс работ, выполненных в ходе исследований о новых производствах и изготовлении продукции в соответствии с существующими потребностями.

Ключевые слова: верблюд, войлок, вязание, верблюжья шерсть, Йорукская культура.

(Бегич Х.Н., Оз Ж. Использование верблюжьей шерсти в сфере одежды)